

Een grote familie

Camille Kouchner

Een grote familie

Uit het Frans vertaald door
Nele Ysebaert

DE GEUS

Sommige voornamen zijn door de auteur veranderd.

Dit boek is gepubliceerd met steun van het
Institut français des Pays-Bas

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *La familia grande*,
verschenen bij Éditions du Seuil

Oorspronkelijke tekst © Éditions du Seuil, januari 2021
Nederlandse vertaling © Nele Ysebaert en De Geus bv,

Amsterdam 2021

Omslagontwerp Berry van Gerwen

Omslagfoto: © Bénédicte Roscot

ISBN 978 90 445 4547 0

NUR 302

*Aan Marie-France
Voor Tasio, Elsa en Elias,
en al hun neven en nichten*

En mijn hart onderwerpt zich, maar berust niet.
Victor Hugo, 'A Villequier' in: *Les Contemplations*

I

Mijn moeder stierf op 9 februari 2017. Helemaal alleen in het ziekenhuis van Toulon. In haar medische dossier staat ‘overleden in aanwezigheid van haar naasten’, maar geen van haar kinderen was erbij.

Mijn moeder, piepklein in haar ziekenhuisbed, is zonder mij gestorven. Ik moet ermee leven.

Drie weken daarvoor was ze gediagnosticeerd met kanker. Drie weken onderzoek leidden tot dit absurde besluit: opereren. Een segmentresectie van de onderkwab van de long, de tumor wordt verwijderd. U hoeft zich geen zorgen te maken. Ze schreef: ‘Wees gerust, ik ben niet alleen.’

Mijn moeder kneep ertussenuit. De behandeling – een loze term – werd gestaakt zonder naar mijn mening te vragen, zonder te wachten tot ik haar hand vasthad. Ze hebben haar lijden beëindigd door haar hart weg te nemen. Ze hebben verhinderd dat zij de woorden van haar kinderen kon horen, kalmerende of sterkende woorden, woorden ten afscheid, liefdevolle woorden. Mijn moeder heeft ver van mij de dood laten komen.

Ik schrijf deze woorden jaren later. Ik schrijf ‘mijn moeder stierf’, maar op dit moment ervaar ik haar afwezigheid

niet. Mijn keel knijpt dicht, tranen wellen op, zeker, maar de amputatie is onwerkelijk.

Ik ben mijn moeder zo vaak verloren, dit keer ontglipt ze me niet meer.

*

Haar ogen hooguit.

‘De ogen. Mogen we de ogen gebruiken?’ Ik leg de vraag voor aan mijn broers. Per sms. ‘Blijkbaar is alles kaduuk behalve de ogen. Niemand wil de longen, het hart, de lever. Maar de ogen nemen ze graag. Gaan jullie akkoord? Geven we ze mamma’s ogen? En wat zullen we doen? Luz vraagt of we het goed vinden dat ze in Sanary wordt begraven. Wat zullen we zeggen? Dat zou ze toch gewild hebben?’ Er is geen bedenktijd meer. Meteen antwoorden, zodat de vragen ophouden, laat ze ophouden. ‘Ja, doe maar, als jij denkt dat het goed is, ja, doe maar.’

Vanuit de bergen waar ik me afzijdig houd regel ik de laatste details van mijn moeders begrafenis. Luz, mijn jongere zus, is in het ziekenhuis in Toulon. Aan de telefoon meldt ze: ‘De spijskerbroek en lichtblauwe capuchontrui die ze graag droeg. Wat denk jij ervan? En stel dat ze haar een onderbroek willen aantrekken? Dan zeg ik: “Niks ervan! Mijn moeder droeg nooit onderbroeken! Zijn jullie helemaal? Dit controleren wij nog!”’

Luz en ik weten allebei: deze onderbroekenkwestie maakt ons tot ongewone wezen. Voor ons dochters brengt de dood van onze moeder de vrees dat deze herinneringen zullen ver-

dampen. Het gevaar dat het beeld van haar, neergehurkt in het gras van Sanary, zuchtend van geluk, ooit door ons zal worden vergeten. Iedere avond: 'Kinderen, tijd voor het plasje in het gras!' wat zoveel als 'Naar bed' betekende. Langs het pad naar de Hoeve, altijd op dezelfde hoogte: 'Alle billen bloot, heerlijk! Geniet van de twijgjes, meisjes! Wat een bof om geen knul te zijn!' Gedeelde taal tussen mijn zus en mij, uitgewisselde blikken in verband met later, voor het leven met onze dochters straks; moeten we proberen. Onderbroeklozen blijven!

*

Mijn kinderen heb ik naar hun vader gebracht. Ik reis met mijn broer Victor naar het Zuiden. Richting Toulon.

In de TGV kreten van kinderen, mobiele telefoons, lunchende reizigers, drukte. Mijn tweelingbroer en ik, tegenover elkaar, tweeënveertig jaar oud, spreken alleen met onze ogen: Denk je dat we het redden? Ik hou van je. Ik ben er. Wat doen we hier? De ergste dag van ons leven is aangebroken.

Victor rijdt naar Sanary-sur-Mer. Hotel La Farandole aan het einde van de kustweg, vlak na het 'pootjebaastrand', waar ik als kind door een kwal ben gebeten. Dat hotel zagen we altijd liggen. Uit de verte maakte het veel indruk op ons. Het leek me fijn als we een plek zouden hebben om naartoe te gaan.

De avond tevoren belde ik de receptie. 'Voor hoeveel overnachtingen?' Even denken... Naar het ziekenhuis om vast te stellen dat het echt onze moeder is die begraven wordt, haar spullen meenemen, slapen. Eén overnachting.

Haar begraven, weer vertrekken. Settelen is niet nodig. ‘Eén overnachting alstublieft.’ Een zin die ik liever nooit had hoeven uitspreken. Zangerig zuidelijk accent, een lach aan de andere kant: ‘Dat is dan een heel kort verblijf. Komt u voor zaken?’ Ik houd het bij een ‘nee’. Hoe moet ik het anders zeggen?

*

We komen aan. We nemen onze intrek. We gaan weer. Geen getreuzel. Richting het Sainte-Musse-ziekenhuis in Toulon. Daar treffen we Colin en Luz, mijn oudere broer en mijn jongere zus.

Niet bepaald monter, niet helemaal fris, rijkelijk rade-loos, maar voor een keer samen. Omhelzingen en stilte. Zwevende blikken. Woorden zijn nutteloos. Een zware at-mosfeer. Waarschijnlijk wacht iedereen op de reactie van de ander, niemand weet raad met dit verdriet. We glimlachen heel voorzichtig naar elkaar.

Als een heropgerichte popgroep, wat afgeleefd, dolen we door het ziekenhuis op zoek naar het mortuarium.

We zijn er. Een ‘En u bent...?’ ontploft in ons gezicht.

De woorden vertrekken uit mijn mond, mijn tong slaat tegen mijn verhemelte. Ik ben nauwelijks te verstaan. ‘De kinderen van mevrouw Pisier. Wij zijn haar kinderen.’ De bewaker bewaart dezelfde toon, hij ziet er ook moe uit. ‘Die is er niet. Nee, niet hier. Geen mevrouw Pisier. Ik heb geen mevrouw Pisier. Het spijt me.’ Die durft. Mijn zus probeert iets anders, de naam van haar echtgenoot. En daar is onze verdwenen moeder! Ze hoefde alleen maar een nieuwe iden-

titeit aan te nemen. ‘Kom verder. Ik heb geprobeerd haar wat op te knappen, maar dat viel niet mee.’ Inderdaad.

Ik was zo bang om naar binnen te gaan. Ik was zo bang dat ze wakker zou zijn, bang dat ze onherkenbaar zou zijn, bang dat ze me niet zou willen aanhoren, bang dat ik niet zou kunnen huilen, bang dat ze niet meer zou weten dat ik haar dochter was en me zou verbieden dichterbij te komen.

Om beurten, een voor een, gingen we verifiëren. Wat? Ik weet het niet. Ieder van ons trad binnen, hilde en ging heen. Ik heb haar heel vaak gekust, heel vaak, ontzettend vaak, haar zo zachte en ijzige huid, en toen heb ik haar om vergiffenis gevraagd. Langdurig.

*

Waar is de lift, de afdeling Oncologie?

Zombies die in het ziekenhuis naar de spullen van hun moeder zoeken.

Dit keer vergissen we ons niet. ‘We komen de bezittingen van de bruid halen.’ De popgroep is bij de les!

Een jonge verpleegster komt aan met een kar waarop een reusachtige vuilniszak ligt. ‘Alstublieft, ik heb niets beters gevonden. Kijkt u meteen even of al haar spullen er zijn.’ Het lot valt op de oudste.

Colin opent de zak. Ons moeders parfum walmt ons tegemoet. Popartiesten helemaal high. Niet grappig, de eindafrekening. Aan de slag.

Onze broer pakt een voorwerp en kijkt ons in verwarring aan. ‘Een afstandsbediening? Wat is dit voor afstandsbediening?’ De zonnige mediterrane, amper twintig, kapt tri-

omfantelijk onze vragen af: 'Dat is ziekenhuisbeleid.' Een brede glimlach. 'De afstandsbediening gaat met de patiënt mee. Waar is uw moeder?' Mijn broers, mijn zus en ik, voor één keer in koor, ons hart draait om: 'Die is dood! Hoe vaak moeten we dat nog zeggen!'

Oké... Haar telefoon, haar kleren, haar computer, wat boeken... Het is al laat, we gaan, morgen een lange dag!

We eten aan het strand. Om de tafel wie er nog van ons over zijn: een oudste, Colin, een tweeling, Victor en ik, twee adoptiekinderen, Luz en Pablo. Bij elkaar vijf. De trots van mijn moeder: 'Vijf kinderen, twee bevallingen. Wie doet het me na?!' Een enigszins gedeukte popgroep.

Mijn nicht Rose is er ook. Morgen zal ze de opening van het familiegraf bijwonen. Haar broer Thimothée wil de liever niet komen. Ik begrijp hem wel. Hun moeder Marie-France, die daar ligt, wordt aan de open lucht blootgesteld. Hadden we een keus? De gezusters Pisier zijn met twee volle neven gehuwd. Toch wel heel stom om ermee in te stemmen ze zo ver van hun eigen moeder en van Parijs te leggen. Zo ver bij ons vandaan. In het familiegraf van hun echtgenoten. Wat bezielde ons?

Een grote tafel in het restaurant. De vrienden van mijn zus, of die ze 'mijn fam' noemt, kinderen van mijn moeders vrienden, zijn er praktisch allemaal. Ze zijn lief, attent, bedroefd. Ze zijn er, om ons heen, maar ik registreer hun woorden niet. De vader van Rose komt ook langs. Mijn oom komt ons omhelzen.

*

De volgende dag: spijkerbroek met dikke trui. Ons loswerken uit La Farandole. Terug naar het mortuarium met mijn broer en mijn zus. Onze moeder ophalen.

Colin, Victor en ik vragen toestemming om vooraf het buitenverblijf La Plaine du Roi te bezoeken, het laatste onderkomen van mijn moeder. We hebben een uur. We mogen naar haar kamer, maar worden gewaarschuwd: ‘Zo’n beetje alles is al verdeeld.’

Een uur in het buitenverblijf, een uur in de kamer van onze moeder op de bovenverdieping; haar vrienden, rond de tafels op het terras, merken ons niet op en praten door.

Een uur in het buitenverblijf, opgesloten in haar kamer als inbrekers, als aasgieren die alles komen doorzoeken.

Een uur in het buitenverblijf, waarin mijn broers zoeken naar aandenkens. Geen foto, geen brief meer te vinden.

Ik neem een trui, een T-shirt, haar parfum, een paar goedkope broches.

En dit keer definitief het buitenverblijf verlaten.

We scheuren naar het mortuarium. Alweer voortmaken. Het konvooi van de vijf kinderen.

In de kleine steriele ruimte waar ik voor het laatst de huid van mijn moeder aanraak, rekt het trage leven zich nog. Mijn moeders broer Gilles en zijn vriendin Cécile komen met ons samen, in stilte, de tijd afsluiten. We pakken elkaar allemaal bij de arm. De lucht is ijl. De ruimte is minuscuul voor vijf kinderen en twee overlevenden. Een tak mimosa in de kist. De vermoeide bewaker informeert: ‘De mimosa gaat zeker met mevrouw mee...?’

Stilte in de auto. Toulon-Sanary. We volgen de lijkwagen. Behoedzaam.

De snelweg naar Esterel. Mijn moeder had er zo'n gloeiende hekel aan. Toen we klein waren kwam ze ons halen bij Fayence, waar we de julimaand met onze vader doorbrachten. De zeldzame langeafstandsritten die ze heeft gemaakt. Ze moest wel. Ze orkestreerde de reis als een spel: eerste etappe tot aan de oprit van de snelweg, tweede etappe tot aan de tolhokjes bij de afrit, derde etappe tot aan de aankomst in Sanary. Iedere keer een zoentrofee. En de hele rit lang, bij wijze van ritueel, Alain Souchon, gemarteld door onze stemmen, die zich uitbundig lieten gaan omdat we hem weer hoorden: 'In deze kano ga je nergens heen [...] Alles achterlaten, dat lukt er geen een...'¹ Vakkundig in cannon! En tot slot de aankomst bij het buitenverblijf. 'Gewonnen! Jullie moeder is kampioen! Wat boffen jullie!' Wat een opluchting vooral dat ze ons was komen halen.

*

De begraafplaats Guicharde. Met Colin plassen in de bosjes, laat alles ophouden! En vervolgens de ene voet voor de andere. De straat uit lopen, langs de rotonde. Hen in de verte zien. Dichterbij komen. De vrienden van mijn moeder. Een menigte. De mensen die voor het merendeel, op zeker moment, onze ouders zijn geweest: Luc, Zazie, Janine, Geneviève, Jean... mijn vader. Ze lijken het druk te hebben, kussen en omhelzen elkaar, maar houden afstand van ons, die aan de kant staan.

Voor mij is er niemand. Mijn vrienden zijn nergens te

bekennen. Ik heb geen tijd gehad om het ze te vertellen. Te vertellen over mijn verdriet en mijn schrik, mijn brandende hart en het ijs in mijn botten. Te vertellen over mijn duizeling, over de nachtmerrie die het was de laan naar de begraafplaats af te lopen en de vluchtige blikken op te vangen van mensen om wie ik zoveel heb gegeven, die zich hebben afgewend. Hoe had ik dit kunnen weten? Je begraaft je moeder maar één keer.

Bij de poort van de begraafplaats verdwaal ik op vier vierkante meter. In mijn blikveld een plejade van ordeloze lichamen. Ik bots er tegen een aan. Ik kijk op. Ik kus Luc, die verrast en misschien ontroerd is. Luc heeft mijn moeder aan de universiteit ontmoet. Filosofie en politicologie. Luc kent me al heel lang. Hij geeft me een ‘Daar ben je, engeltje’, wat me heel kort veel goed doet. Ik neem hem in mijn armen, in een poging ook hem te troosten.

Ik zoek iets wat ik kan doen. Ik zoek mijn broers. Ik ben zo bang. Alsof ik de organisatie van het concert in de soep heb laten draaien en iedereen me daar staat op te wachten met tomaten en smaad. Om me heen wijken mensen terug. De menigte, gehuld in een mat, vijandig stilzwijgen, laat me liever de ruimte. Niets aan te doen. Ik stik, net als mijn moeder.

De lijkwagen slaat de centrale allee in. Tijd om te gaan. Ik grijp de arm van mijn jongere broer Pablo, en die van de oudste aan de andere kant. We houden elkaar stevig vast, in een rij. Victor, Luz, Colin, ik en Pablo. Eenzaam. We rukken op. *¡Adelante!* – Voorwaarts! Achter ons: niemand. Die mensenmassa die niemand meer is, een massa alsof er nie-

mand is. Een mensenmassa als een lijst voornamen.

In de verte, midden in dat niets, hangt de echtgenoot van mijn moeder, de vader van Luz en Pablo, aan de arm van Boris. Hij haakt aan bij de geliefde van zijn dochter. Omringd door bepaalde vrienden van vroeger en nu, lopen de twee in het midden van de allee, als een bruidspaar.

Vóór ons de dood, achter ons de dood. Onze popgroep aan de kop van de stoet vordert traag. Versmolten broers en zussen, alsof we met elkaar slowen. We lachen tussen drie snikken door. Om elkaar op te beuren. Om vooral niet te vallen. ‘Wie heeft er gedacht aan de afstandsbediening? Dit is serieus! *The Young and the Restless!* Ze moet beslist tv kunnen kijken’, ‘Shit, we hebben niet meer naar de onderbroek gekeken! Stel dat ze haar een beha hebben aangetrokken?’, ‘Die mimosa, van wie is die, als die niet van jou komt?’

De lijkwagen houdt stil. De drom achter ons stelt zich verspreid op, tegenover ons en aan weerszijden. Als indianen in de bergen, klaar om op het eerste teken de postkoets aan te vallen.

Wij vijven blijven alleen over bij de kist van onze moeder, pal naast het graf van mijn tante, dat nu een gapend gat is. Mijn nicht komt erbij staan, we omhelzen elkaar opnieuw. Ik zeg: ‘Mamma noemde me Camillou. Wie zal me nu nog Camillou noemen?’

*

De ceremonie woon ik bij zonder eraan deel te nemen, alsof ik erboven zweef. Ik denk aan mijn kinderen. In gedachten probeer ik hun stemmen te horen: ‘Mamma, waarom zijn

we hier niet?’ Tevergeefs klamp ik me vast aan mijn broers, alsof die ze kunnen vervangen.

Een zekere meneer Loyal opent de vijandelijkheden: ‘Julien Clerc, volgens de wens van de kinderen; daarna geef ik het woord aan vrienden van de overledene...’

‘Maakt het uit, schattebout, maakt het uit [...] / Op een dag / Gaan we dood, schattebout [...].’²

Mijn blik gaat naar de mensen die op afstand zijn verenigd. Het lijkt alsof ze iets teweegbrengen, alsof ze wachten tot ik voor hun ogen instort, het lijkt alsof ze zouden willen dat we berouw kregen en weggingen.

De toespraken zijn leeg, de sprekers hypocriet of slecht op de hoogte. Mijn moeder en de politicologie, mijn moeder en de dienst Boek en Lectuur, mijn moeder en haar feminisme, mijn moeder en seksuele vrijheid... Langdradig. Onbenullig. De dame die ons de les leest ‘in de hoop,’ zegt ze, ‘ons beter te helpen begrijpen’ wie onze moeder was, geeft een egocentrische, slecht geschreven speech weg. Mijn broers en ik trappelen, Pablo verlaat de gelederen. Alles is nep en nietszeggend. Kleurloos, pover. Om wanhopig van te worden.

De ceremonie eindigt. Eindelijk.

Luz, Pablo en de meeste vrienden van mijn moeder keren terug naar La Plaine du Roi, naar het huis. Ongetwijfeld is daar op hun manier een eerbetoon georganiseerd. Colin, Victor en ik gaan terug naar Parijs. Ieder voor zich. Ik neem de trein van tien uur ’s avonds. Vooraf nog een laatste glas in Le Nautique, haar favoriete café, met uitzicht op de haven van Sanary.

*

Mijn moeders begrafenis, de herinnering aan de bloemen-
zee en deze mensen van wie ik lange tijd had gehouden.
Mijn moeders begrafenis, de herinnering aan deze mensen
op afstand, die niet naar ons toe kwamen. Die van onze kin-
dertijd, van het Zuiden, van de samengestelde familie. De
familia grande.